

Retornar a les deus

Text > MIQUEL MARTÍN I SERRA

Fa anys que Xavier Cortadellas explora el territori, la seva llengua, les seves històries i la seva gent. Ho ha fet com a editor i com a escriptor, a través de nombrosos articles, d'una obra de referència com *El poble dels Centfocs: Llegendes de les Gavarres* i, fins i tot, des de la vessant novel·lística, amb *La terra blanca*. La seva recerca és tan agraïda com plena de passió, tan vocacional com indefugible, i demana temps, compromís i tenacitat.

Ara ens ofereix *Enaigats*, una immersió en la memòria aquàtica del Baix Empordà, perquè, com afirma l'autor mateix, «la nostra història, ben sovint, ha passat per l'aigua». Es tracta d'una obra extensa i intensa, de fons, gairebé enciclopèdica, fruit d'una llarga documentació i d'un rigorós treball de camp que relliga la memòria oral amb la documental i literària: Pella i Forgas, Verdaguer, Coromines, Pla, Gaziell, Ruyra, Vega... Endut per l'aigua, que de vegades recula o s'amaga o s'evapora, però que sempre cerca i troba el seu camí, Cortadellas trepitja i viu cada pam de la comarca, eixuta, molla o enfangada, i en traça un mapa no només cartogràfic, sinó també etnogràfic i, fins i tot, sentimental. *Relats de gent i d'aigua*, doncs, com especifica el subtítol. Hi emergeixen paraules bellíssimes i precises —i potser oblidades— com ara *reixort* (font que brolla accidentalment quan la terra està saturada de les pluges), *vena* o *murtra*, que evocuen el lligam de l'aigua amb

el món i amb els seus habitants. Així sabem com eren les feines vinculades a l'aigua, com han evolucionat els cultius com l'arròs o quins disbarats hem comès amb el paisatge. Coneixem els noms del Ter i els malnoms d'alguns indrets i persones. I sentim parlar, gairebé com un oracle, la toponímia, que sovint és «l'última anella que perviu d'un record» i que ens connecta amb la presència rotunda de l'aigua. *Enaigats* recull llegendes i contalles que expliquen allò que de vegades no ens sabem explicar, i dites i cançons que revelen pors ancestrals o un tarannà que fuig torrent avall. Aplega creences populars i expressions com la que dona títol al llibre: *enaigat*, un estat d'ànim proper a la melancolia, i també, és clar, remeis: «quan una criatura quedava enaigada, havien de donar-li aigua de nou pous diferents perquè es guarís».

Segurament l'esperit i l'objectiu d'*Enaigats: Relats de gent i d'aigua* es podrien sintetitzar en aquests versos de Joan Vinyoli: «No esborris | les paraules antigues. | Fes per manera, sobretot, | de retornar a les deus». Perquè Cortadellas, com un saurí, es remunta als orígens de l'aigua, en segueix les petjades i en reconstrueix el recorregut a través de rius i rieres, d'estanys i aiguamoixos, de recs i xaragalls. I, per tant, es remunta també a les paraules antigues, és a dir, a la memòria de la gent i en poua, assedegat, meravelles a gavadals.

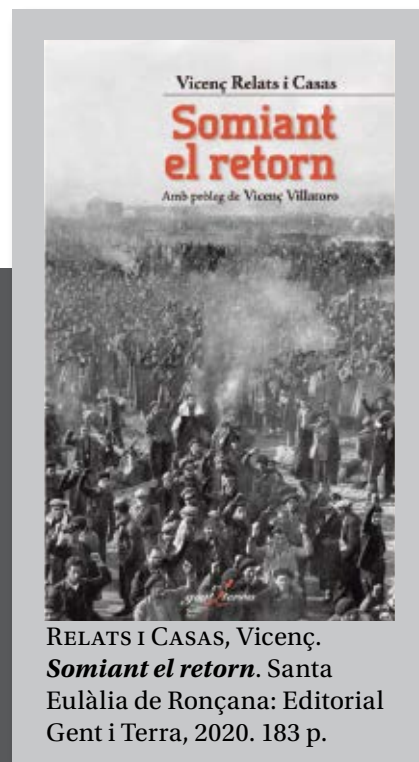
Pertús i memòria viva de la família, ha estat el confident que ha permès a l'autor la minuciosa reconstrucció d'una vida èpica i d'uns anys decisius.

A la presentació, Vicenç Villatoro fa notar que l'obra personalitza, concreta l'exili, de més que lliga les vicissituds passades per la família d'en Cai amb les dels exiliats actuals, catalans i d'arreu. De la peripècia que han de viure en terres nord-catalanes i occitanes fugint de la «maldat de disseny» dels guanyadors de la guerra, destaca la magra i a vegades hostil acollida que els va dispensar França, sovint a

través de tropes senegaleses. Amb tot, l'alcalde, ni a casa ni després de 1939, mai no va abandonar la dignitat; van viure i treballar del que fos bàsicament a Llespinhan, prop de Besiers, i, com que tots s'enyoraven, quan va ser possible van traslladar-se a terres catalanes, a Puig del Mas, prop de Banyuls. Com a darrer acte de cinisme, quan el franquisme va descobrir que en Cai no havia fet mai cap mal, el va indultar el 1960, quan ja feia vint anys que no els quedava res al Port perquè les poques coses que hi tenien de seguida havien estat confiscades i subhastades.

CORTADELLAS, Xavier.
Enaigats: Relats de gent i d'aigua. La Bisbal d'Empordà: Edicions Sidillà, 2020. 344 p.

RELATS I CASAS, Vicenç.
Somiant el retorn. Santa Eulàlia de Ronçana: Editorial Gent i Terra, 2020. 183 p.